

Kosovo: triumf a zlyhanie vied

Ladislav Kováč

Kosovo je smutnou bodkou za dvadsiatym storočím. Storočím vedy, ako sa zvykne hovoriť. Je potvrdením výstrahy: v tomto storočí narástol rozdiel medzi rozvojom prírodných vied a zaostalosťou kultúrnych vied, vied o človeku a spoločnosti, a to do nebezpečných rozmerov. Na úspešnosti prírodných vied sa priživoval a priživuje parazit, dnes už ich symbiont a stále viac uzurpátor - technoveda: využívanie teoretických poznatkov na zhotovovanie stále dokonalejších mašín. Kosovská paradigma: lietadlá letia temnou nocou, vo výškach nedosažiteľných protivníkovou protiletetskou obranou, a z týchto výšok spúšťajú laserom riadené bomby na vopred zvolené ciele. Tak dokonale, že presne zasiahnu jediná, vopred vybranú budovu. Nie je to úžasné? Sedemdesiatosem dní technicky brilantnej vojny (odmyslime si malinké omyly vo vadnom naprogramovaní cieľov). Bez strát na životoch - veď čo je päť tisíc (plus mínus tisíc) mŕtvych pre nás, ktorí sme si zvykli na to, že vo vojnách dvadsiateho storočia hynuli státisíce ľudí? Pre nás, ktorí za jediný deň vidíme v televíznych príbehoch päť-desať vrážd? A ktorí správu o tom, že jeden z početných mýtov dvadsiateho storočia, komunizmus, si vyžiadal osemdesiat miliónov (plus mínus dvadsať miliónov) ľudských obetí, sme si vypočuli s televíznou ľahostajnosťou? Oddaní - na život a na smrť - iným pretrvávajúcim mýtom. Alebo - novota záveru vedeckého storočia - neveriaci na nič, neuznávajúci nijaké nadosobné hodnoty. Cynickí, čiže takzvané postmoderní. (Výnimkám sa ospravedlňujem.)

Technicky bol zásah NATO v Kosove dobre naplánovaný i prevedený. To je ale, žiaľ, jediný úspech západnej civilizácie. Z každého iného hľadiska možno hovoriť iba o nezdare, zlyhaní, varovaní. Zásahu chýbala akákoľvek do hĺbok idúca analýza príčin konfliktu; akékoľvek zváženie iracionálnej mohutnosti kolektívnych mýtov; akékoľvek predvídanie reakcie ľudskej skupiny, vystavenej spoločnému ohrozeniu a spoločne zdieľanému strachu; akýkoľvek odhad správania psychopata, posadnutého mocou; akákoľvek úvaha o exherentných, nezamýšľaných dôsledkoch konania. Nie hádam preto, že zásah pripravili a vykonali vojaci a politici a že sa málo dali poučiť od vedcov - historikov, psychológov, sociológov, právnikov. Preto, že aj títo vedci, že ľudstvo ako celok, vie zatiaľ naozaj veľmi málo o ľudskej prirodzenosti, o motívoch ľudského správania, o zákernosti ľudského sebeklamu, o povahe síl, ktoré poháňajú dynamiku mémov a automatizmus inštitúcií. Preto aj riešenia, čo boli prijaté po skončení vojny, nie sú opravdivými riešeniami. Sú iba zmenenými, novonastavenými okrajovými podmienkami, v rámci ktorých bude, dúfajme že menej násilne, naďalej naslepo vyčínať psychologický a sociálny Golem. Monštrum, ktorému nerozumieme a ktoré nevieme ovládať.

Kosovská vojna bola súčasťou balkánskej vojny. Prvej - a žiaľ, nie poslednej - vojny dvadsiateho prvého storočia. Povahou inej, než boli vojny storočia, ktoré kalendárne práve končí. Vo vojny dvadsiateho prvého storočia sa budú zrážať nie štáty, ale rozdielne kultúry. Kosovská vojna bola z tohoto hľadiska zvlášť nešťastná: západná kultúra, jeden z aktérov vojny, sa pošmykla na nekonzistencii, nesúrodosti svojich vlastných hodnôt. V mene Všeobecnej deklarácie ľudských práv, ktoré pred päťdesiatimi rokmi navrhla ľudstvu ako jeden zo svojich vynikajúcich plodov, porušila Chartu OSN, ktorej zásady tak isto sama vytvorila. Rozkolísal sa medzinárodný právny systém, ktorým sa udržiavala aká-taká stabilita druhej polovice nášho storočia. Obávam sa, že islamská kultúra, ktorá asi čoskoro výraznejšie

vstúpi aj do samotného balkánskeho konfliktu, z toho vyvodí svoje závery. (Nehovoriac o euroázijskej kultúre Ruska. Tá by to už bola asi naplno predviedla hneď teraz, nebyť faktora, o ktorom si myslím, že o utlmení konfliktu najmä rozhodol: Rusko urobilo obchod. Uprednostnilo pre tento raz, v situácii v akej je - ekonomicky a politicky smrteľne choré - oživujúcu finančnú injekciu z rúk vďačného Západu. Štedrú odmenu za to, že uhovorilo Miloševiča.)

Kosovo ukázalo, ako veľa vieme robiť a ako málo o sebe vieme. Je to rozpor, pred akým človek dosiaľ nikdy nestál. Ak v dvadsiatomprvom storočí naše poznanie človeka a spoločnosti podstatne nepokročí, ak nedôjde k presunu priorít smerom od prírodných ku kultúrnym vedám - správnejšie: ak nedôjde k syntéze prírodných a kultúrnych vied - ľudstvo nemá šancu, aby budúce storočie prežilo.